

ANNA BIENIASZ, ZBIGNIEW GOŁAŚ

ISTOTA I ZRÓŻNICOWANIE PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ GOSPODARSTW ROLNYCH

*Z Katedry Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej
Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu*

ABSTRACT. The article presents the diversification of financial liquidity in the enterprises which represent different branches in Polish and EU farms. Moreover, the structure of farms is presented according to cash flow directions.

Key words: current ratio, quick ratio, current assets, current liabilities, operating activities, investment activities, financial activities, farms

Wstęp

Gospodarka rynkowa opiera się w głównej mierze na funkcjonowaniu samodzielnych podmiotów, których przetrwanie i rozwój zależy od wielu czynników. Jednym z nich jest utrzymanie płynności finansowej, gdyż najmniejsze jej zakłócenia są negatywnie oceniane przez otoczenie i skutkują szeregiem niekorzystnych dla przedsiębiorstwa konsekwencji.

Płynność finansową kształtuje wiele czynników, zarówno mikroekonomicznych, jak i makroekonomicznych oraz branżowych. Na czynniki te, z wyjątkiem mikroekonomicznych, przedsiębiorstwo nie ma wpływu, musi je jednak uwzględnić w zarządzaniu finansami, aby zachować zdolność do wywiązywania się z bieżących zobowiązań. To tłumaczy fakt rozpatrywania płynności przede wszystkim w ujęciu mikroekonomicznym.

Głównymi czynnikami, które zależą od sposobu działania przedsiębiorstwa, a warunkują utrzymanie płynności finansowej, są technologia i organizacja procesu produkcji – wpływające na płynność majątku obrotowego. Te mikroekonomiczne uwarunkowania trudno jednak rozpatrywać w oderwaniu od specyfiki branżowej, w której działa przedsiębiorstwo, ponieważ wyznacza ona zarówno płynność aktywów obrotowych, jak i źródeł finansowania, a także przyjętą strategię finansową, zmienność przepływów pieniężnych oraz stopy dochodowości.

Problematyka płynności finansowej stanowi przedmiot wielu publikacji – przede wszystkim w odniesieniu do pozarolniczych działalności gospodarczych, Natomiast w zdecydowanie ograniczonym zakresie jest poruszana w odniesieniu do sektora rolnictwa, w tym szczególnie do dominujących w polskim rolnictwie gospodarstw rodzinnych¹.

Określenie płynności finansowej w gospodarstwach rolnych, w układzie kierunków przepływów pieniężnych, jest główną treścią niniejszego artykułu.

Pojęcie płynności

W literaturze ekonomicznej pojęcie płynności używane jest w różnym znaczeniu. Najczęściej określa się ją jako (**Waśniewski i Skoczyła** 1996):

- pozytywny stan środków płatniczych,
- łatwość zamiany składników majątku na środki pieniężne,
- stopień pokrycia zobowiązań składnikami majątku obrotowego,
- możliwość regulowania w każdym momencie zobowiązań przedsiębiorstwa.

Ostatnia z przytoczonych interpretacji zdaje się najpełniej definiować pojęcie płynności finansowej, którą jeszcze dokładniej określa się jako zdolność jednostki gospodarczej do terminowego regulowania zobowiązań bieżących. Należy jednak odróżniać ją od pojęcia wypłacalności, które oznacza zdolność do pokrycia łącznych długów posiadanym majątkiem (**Sierpińska i Jachna** 2004). Wypłacalność jest też często określana mianem *długoterminowej płynności finansowej* lub *równowagą dochodową* i oznacza „zdolność rozpatrywanej jednostki gospodarczej do dokonywania zakupów wszelkiego rodzaju towarów i usług wtedy, gdy są one potrzebne do zaspokojenia potrzeb produkcyjnych czy konsumpcyjnych tej jednostki, jak też zdolność do regulowania jej wszelkiego rodzaju zobowiązań finansowych w pełnej wysokości i w obowiązujących terminach” (**Wojciechowska** 2001). Z punktu widzenia długoterminowej płynności finansowej nie jest konieczne, aby środki pieniężne były dostępne w każdym momencie. Przedsiębiorstwo może bowiem wykazywać się równowagą dochodową i równocześnie nie posiadać krótkoterminowej płynności finansowej (**Sierpińska i Jachna** 2004).

Pozostałe przytoczone interpretacje płynności warunkują utrzymanie płynności finansowej, choć są znacznie uproszczone. Pierwsze z przytoczonych znaczeń płynności – *pozytywny stan środków pieniężnych* – wskazuje na jeden z możliwych sposobów pomiaru płynności. Z kolei łatwość zamiany składników majątkowych na środki pieniężne (płynność w aspekcie majątkowym), tempo tej zamiany, choć determinuje płynność finansową, to nie jest z nią tożsama. W tym znaczeniu pojęcie płynności odnosi się do możliwości upłynnienia pojedynczych składników majątku i często jest określane mianem *płynności absolutnej* wyrażającej upływ czasu dzielący dobro od stanu pieniężnego. W tym więc znaczeniu przedmiotem badań są tylko składniki majątkowe, natomiast poza obszarem analizy pozostają kapitały, które są uwzględnione w trzecim z przedstawionych określeń płynności. Dotychczasowa *płynność absolutna* zostaje zastąpiona *płynnością relatywną*, czyli stosunkiem zapotrzebowania do pokrycia. Jednak w takim ujęciu płynność finansowa ma jednoznacznie statyczny, a nie dynamiczny

¹W odniesieniu do gospodarstw rolnych zagadnienia analizy płynności finansowej są zawarte w publikacjach **Kulawika** (1993 a, b, 1995).

charakter, ponieważ określa się ją na podstawie porównania wielkości bilansowych w ściśle określonym punkcie czasu.

Dynamiczny aspekt płynności finansowej zawarty jest w treści ostatniego zaprezentowanego znaczenia płynności (Skoczyła 2000). Dokładniej definiuje ją Wędzki (2003) jako zdolność przedsiębiorstwa do osiągnięcia przepływów pieniężnych umożliwiających regulowanie wymagalnych zobowiązań i pokrywanie niespodziewanych wydatków gotówkowych². Tak określona płynność finansowa zakłada wypłacalność krótkoterminową, czyli konieczność dysponowania przez przedsiębiorstwo aktywami łatwo zamienialnymi na gotówkę oraz rezerwami środków pieniężnych i papierami wartościowymi.

Posiadanie przez przedsiębiorstwo odpowiedniej płynności finansowej jest więc związane z harmonizowaniem aktywów obrotowych – zwłaszcza gotówki i papierów wartościowych – z wymagalnymi zobowiązaniami i utrzymywanie ich optymalnych wartości. Działania służące takiej harmonizacji określane są mianem *zarządzania płynnością finansową*. Niekiedy zamiennie używa się terminu *finansowe zarządzanie krótkoterminowe*, czy *zarządzanie kapitałem obrotowym*, choć treść tych pojęć jest zróżnicowana³.

Płynność przedsiębiorstw według branż oraz gospodarstw rolnych Unii Europejskiej

Przywiązywanie dużego znaczenia do zachowania płynności finansowej w przedsiębiorstwie wynika także z konieczności kształtowania relacji kapitałowo-majątkowych, które mogą być różne w zależności od udziału aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących w sumie bilansowej przedsiębiorstwa. W tabeli 1 przedstawiono udział aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących w sumie bilansowej oraz relację tych wielkości w przedsiębiorstwach w Polsce⁴.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 1, udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej systematycznie wzrastał do 1999 roku i osiągnął poziom około 40%. W latach 1999-2001 udział ten kształtował się na względnie stałym poziomie 40-41%, a w następnych latach wykazywał słabą, ale zauważalną tendencję spadkową. Generalnie udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej jest w polskiej gospodarce duży i wskazuje na małą efektywność zarządzania tymi aktywami (Wędzki 2003). Negatywną ocenę wzmacnia tutaj udział zobowiązań krótkoterminowych w sumie bilansowej. W świetle statystyki udział ten również systematycznie wzrastał, co oznacza, że aktywa obrotowe były w coraz większym stopniu finansowane kapitałem krótkoterminowym, powodując tym samym zwiększenie się ryzyka utraty płynności finansowej. Wzrost tego ryzyka w pełni potwierdzają relacje aktywów obrotowych ogółem i bez zapasów do zobowiązań krótkoterminowych, wyznaczające dwie podstawowe miary oceny płynności – płynność bieżącą i szybką.

²W tym znaczeniu pojęcie płynności finansowej będzie wykorzystywane w niniejszym artykule.

³Szerzej różnice pomiędzy pojęciami wyjaśnia Wędzki (2003).

⁴Analizą są objęte przedsiębiorstwa, które prowadzą księgi rachunkowe i w których liczba pracujących przekracza dziewięć osób (Rocznik statystyczny 2001).

Tabela 1

Udział aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących w sumie bilansowej oraz ich relacje w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 1997-2003 (na podstawie „Roczników statystycznych” z lat 1996-2004)

The participation of current assets and current liabilities in the balance sheet total and their relations in enterprises in Poland in 1997-2003 (on the basis of “Statistical yearbooks” for 1996-2004)

Wyszczególnienie Specification	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej (%) The participation of current assets in the balance sheet total (%)	31,31	37,59	38,32	40,22	40,99	40,41	37,63	38,98
Udział zobowiązań krótkoterminowych w sumie bilansowej (%) The participation of short-term liabilities in the balance sheet total (%)	22,89	30,84	33,01	35,46	36,33	36,34	35,76	34,18
Relacja aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych Relation of current assets for short-term liabilities	1,37	1,22	1,16	1,13	1,13	1,11	1,05	1,14
Relacja aktywów obrotowych pomniejszonych o zapasy do zobowiązań krótkoterminowych Relation of current assets reduced for inventories for short-term liabilities	0,92	0,83	0,80	0,81	0,82	0,82	0,77	0,85

W świetle danych tabeli 1 płynność bieżąca przedsiębiorstw w Polsce zmniejszyła się w latach 1995-2003 z 1,37 do 1,14 – tj. o blisko 17%, a płynność szybka – z poziomu 0,92 do 0,85 tj. mniej więcej o 8%, i zawierała się w przedziale powszechnie ocenianym negatywnie. Ten stan i tendencje są wypadkową dość silnego zróżnicowania struktury majątku i kapitału w poszczególnych branżach. Danych na ten temat dostarczają liczby zawarte w tabeli 2.

Wynika z nich, że aktywa obrotowe stanowią dużą część sumy bilansowej w takich branżach, jak: przetwórstwo przemysłowe, budownictwo oraz handel i naprawy (50-68%), natomiast w pozostałych, w tym szczególnie w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie (28-36%) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę (17-22%), ich udział jest wyraźnie mniejszy. Znaczące różnice branżowe są zauważalne również w odniesieniu do udziału zobowiązań krótkoterminowych w sumie bilansowej. W tym przypadku można dostrzec, że największą rangę mają tego rodzaju zobowiązania w górnictwie i kopalnictwie, w którym poza rokiem 2003 zewnętrzne środki krótkoterminowe stanowiły aż 74-86% kapitału. Relatywnie wysoka relacja zobowiązań krótkoterminowych cechuje również takie branże, jak handel i naprawy (56-59%), budownictwo (45-55%) oraz przetwórstwo przemysłowe (43-45%), natomiast wyraźnie niższa rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (12-18%) oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę (16-19%).

Tabela 2

Udział aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących w sumie bilansowej oraz ich relacje w poszczególnych branżach przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999-2003 (na podstawie „Roczników statystycznych” z lat 2000-2004)

The participation of current assets and current liabilities in the balance sheet total and their relations in branch of enterprises in Poland in 1999-2003 (on the basis of “Statistical year-books” for 2000-2004)

Wyszczególnienie Specification	1999	2000	2001	2002	2003
1	2	3	4	5	6
Udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej (%) The participation of current assets in the balance sheet total (%)					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo Agriculture, hunting and forestry	30,37	34,39	35,53	35,74	27,97
Przemysł, w tym: Industry, in it:	40,30	41,48	41,35	40,52	42,47
górnictwo i kopalnictwo – mining and quarrying	35,46	36,63	36,44	33,10	33,41
przetwórstwo przemysłowe – industrial processing	49,52	50,28	49,40	48,36	50,82
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę electricity, gas and water supply	17,14	18,38	21,88	21,90	22,16
Budownictwo – Construction	62,84	62,82	63,90	68,33	66,48
Handel i naprawy – Trade and repair	66,77	63,24	63,08	59,63	63,54
Udział zobowiązań krótkoterminowych w sumie bilansowej (%) The participation of short-term liabilities in the balance sheet total (%)					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo Agriculture, hunting and forestry	15,18	17,46	18,27	12,27	11,88
Przemysł, w tym: Industry, in it:	39,33	39,98	39,63	41,18	37,18
górnictwo i kopalnictwo – mining and quarrying	84,46	86,01	74,38	83,10	37,20
przetwórstwo przemysłowe – industrial processing	43,39	43,35	44,31	45,33	44,57
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę electricity, gas and water supply	16,61	19,39	18,78	19,55	17,46
Budownictwo – Construction	45,36	46,65	48,93	54,72	52,84
Handel i naprawy – Trade and repair	59,69	59,45	59,28	56,07	55,92
Relacja aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych Relation of current assets for short-term liabilities					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo Agriculture, hunting and forestry	2,00	1,97	1,94	2,91	2,35
Przemysł, w tym: Industry, in it:	1,02	1,04	1,04	0,98	1,14
górnictwo i kopalnictwo – mining and quarrying	0,42	0,43	0,49	0,40	0,90

Tabela 2 – cd.

1	2	3	4	5	6
przetwórstwo przemysłowe – industrial processing	1,14	1,16	1,11	1,07	1,14
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę electricity, gas and water supply	1,03	0,95	1,17	1,12	1,27
Budownictwo – Construction	1,39	1,35	1,31	1,25	1,26
Handel i naprawy – Trade and repair	1,12	1,06	1,06	1,06	1,14
Relacja aktywów obrotowych pomniejszonych o zapasy do zobowiązań krótkoterminowych Relation of current assets reduced for inventories for short-term liabilities					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo Agriculture, hunting and forestry	1,34	1,36	1,33	1,82	1,68
Przemysł, w tym: Industry, in it:	0,68	0,69	0,72	0,69	0,82
górnictwo i kopalnictwo – mining and quarrying	0,34	0,34	0,41	0,33	0,72
przetwórstwo przemysłowe – industrial processing	0,72	0,73	0,72	0,71	0,78
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę electricity, gas and water supply	0,86	0,81	1,02	0,98	1,13
Budownictwo – Construction	1,07	1,04	1,02	1,02	1,07
Handel i naprawy – Trade and repair	0,71	0,70	0,70	0,68	0,73

Rozpatrywane charakterystyki branżowe przekładają się w konsekwencji na dość różnicowane poziomy relacji majątkowo-kapitałowych będących indykatorami płynności finansowej. Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że najwyższym poziomem płynności bieżącej cechuje się działalność w sferze rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa (1,94-2,91) oraz branża budowlana (1,25-1,35), najniższym górnictwo i kopalnictwo (0,40-0,90), a w pozostałych branżach płynność bieżąca kształtowała się na zbliżonym poziomie. Jednak zasadnicze różnice występują przy bardziej rygorystycznym podejściu do płynności, za pomocą tzw. płynności szybkiej, eliminującej z rachunku posiadane zapasy. W tym przypadku działalność w sferze rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa oraz budownictwa utrzymuje nadal wysokie oceny płynności finansowej, natomiast pozostałe branże generują zdecydowanie negatywne oceny. Płynność szybka jest bowiem w nich na ogół znacząco mniejsza od jedności, w tym szczególnie w górnictwie i kopalnictwie (0,34-0,72), przetwórstwie przemysłowym (0,72-0,78) oraz handlu (0,68-0,73).

Przedstawione dane wskazują, że sektor rolnictwa ma swoją wyraźną specyfikę kapitałowo-majątkową wynikającą jednak, jak się wydaje, nie tyle z relacji aktywów obrotowych do sumy bilansowej, ile z generalnie mniejszej rangi zobowiązań krótkoterminowych, których udział w łącznym kapitale jest wyraźnie mniejszy. Odpowiedzi na pytanie: czy jest to specyfika polskiego rolnictwa czy też rolnictwa w ogóle, dostarczają odpowiednie statystyki rolnictwa Unii Europejskiej (UE-15) przedstawione w tabeli 3.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 3 można stwierdzić, że w latach 1995-2002 udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej gospodarstw rolnych UE-15 wykazywał słabą tendencję rosnącą i mieścił się w przedziale około 14-17%. Był on zatem

Tabela 3

Udział aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących w sumie bilansowej w gospodarstwach rolnych Unii Europejskiej w latach 1995-2002 (na podstawie FADN... 2005)
The participation of current assets and current liabilities in the balance sheet total in farms of the European Union in 1995-2002 (on the basis of FADN... 2005)

Kraj Country	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Udział aktywów obrotowych w sumie bilansowej (%) The participation of current assets in the balance sheet total (%)								
Belgia – Belgium	17,49	18,07	16,81	16,41	17,30	17,31	16,32	15,72
Dania – Denmark	18,96	17,34	17,15	14,93	14,25	16,70	16,11	14,58
Niemcy – Germany	12,97	11,29	11,28	10,76	12,05	12,27	12,25	12,47
Grecja – Greece	5,04	4,94	4,60	4,43	4,06	3,91	4,10	4,19
Hiszpania – Spain	25,05	27,03	32,96	28,96	29,77	33,86	34,91	42,71
Francja – France	36,38	37,12	38,47	39,00	39,31	39,23	39,05	39,04
Irlandia – Ireland	12,73	11,99	11,24	9,45	8,29	7,52	7,30	6,31
Włochy – Italy	4,99	4,81	4,87	15,06	12,37	9,56	6,67	4,85
Luksemburg – Luxemburg	16,13	17,32	17,16	16,23	17,27	17,25	18,14	18,23
Holandia – Holland	13,30	12,44	12,07	11,25	10,29	7,97	11,26	11,21
Austria – Austria	9,23	11,23	11,13	10,84	11,12	11,58	12,05	12,16
Portugalia – Portugal	11,92	11,84	10,64	11,02	12,88	13,05	11,82	15,06
Finlandia – Finland	18,59	18,70	18,44	23,10	24,40	24,60	24,36	20,02
Szwecja – Sweden	16,60	16,88	15,58	16,27	16,32	14,46	15,06	13,97
Wielka Brytania – Great Britain	14,62	13,86	12,82	12,11	11,42	12,26	12,69	12,13
UE – European Union	14,94	14,40	14,85	17,13	16,95	16,29	15,91	16,72
Udział zobowiązań bieżących w sumie bilansowej (%) The participation of current liabilities in the balance sheet total (%)								
Belgia – Belgium	0,04	0,04	0,10	0,36	0,14	0,10	0,13	0,05
Dania – Denmark	15,29	13,96	14,90	14,62	14,04	11,61	11,14	10,23
Niemcy – Germany	5,05	5,14	5,43	4,88	5,48	5,30	5,63	5,71
Grecja – Greece	0,59	0,63	0,42	0,38	0,36	0,34	0,20	0,17
Hiszpania – Spain	0,42	0,38	0,38	0,15	0,26	0,20	0,25	0,27
Francja – France	12,30	12,62	12,42	12,89	13,05	13,54	13,38	13,52
Irlandia – Ireland	1,28	1,13	1,37	1,18	0,96	0,74	0,61	0,53
Włochy – Italy	0,13	0,08	0,08	0,04	0,06	0,10	0,11	0,05
Luksemburg – Luxemburg	1,71	1,54	1,81	1,50	1,62	1,96	2,09	2,38
Holandia – Holland	2,66	2,42	2,23	2,39	2,36	1,86	5,65	5,90
Austria – Austria	2,16	2,76	2,83	3,37	3,54	3,58	3,30	3,42
Portugalia – Portugal	0,97	1,42	1,07	1,42	1,30	1,87	1,42	2,06
Finlandia – Finland	3,74	2,21	2,30	1,74	1,53	1,51	1,73	1,76
Szwecja – Sweden	6,11	9,39	8,75	9,15	9,00	8,60	7,35	6,82
Wielka Brytania – Great Britain	6,47	6,50	6,98	6,72	6,96	6,88	7,22	6,58
UE – European Union	3,99	3,75	3,87	3,61	3,86	3,78	4,14	4,03

zdecydowanie mniejszy niż w krajowym rolnictwie, jednak prezentowane dane wskazują na ogromne różnice w tym zakresie. Przykładowo, z liczb zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że w 2002 roku aktywa obrotowe stanowiły od 39-42% majątku ogółem w rolnictwie hiszpańskim i francuskim do 5-6% w rolnictwie Grecji, Irlandii i Włoch. Zasadnicze, aczkolwiek mniejsze różnice, są zauważalne również w przypadku udziału zobowiązań krótkoterminowych w sumie bilansowej, który przeciętnie w UE-15 kształtował się na stabilnym, zdecydowanie niższym niżeli w Polsce, poziomie – około 4%.

Biorąc pod uwagę statystyki z lat 1995-2002, można zauważyć, że finansowanie działalności kapitałami krótkoterminowymi odgrywa relatywnie większą rolę w rolnictwie francuskim (12-13%) i duńskim (10-15%), natomiast marginalne znaczenie ma w większości krajów UE-15, w tym szczególnie w rolnictwie Belgii, Grecji, Hiszpanii, Irlandii oraz Włoch, w których zobowiązania krótkoterminowe nie przekraczały na ogół 1% kapitału całkowitego.

Wypadkową wyraźnego zróżnicowania struktury majątku i kapitału w sektorze rolnictwa poszczególnych krajów UE-15 są równie zróżnicowane relacje majątkowo-kapitałowe, przekładające się na określone wielkości płynności bieżącej i szybkiej (tab. 4).

Tabela 4

**Wskaźniki płynności bieżącej i szybkiej w gospodarstwach rolnych Unii Europejskiej
w latach 1995-2002 (na podstawie FADN... 2005)**
**Current and quick ratios in farms of the European Union in 1995-2002 (on the basis
of FADN... 2005)**

Kraj Country	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Relacja aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych (płynność bieżąca) Relation of current assets for short-term liabilities (current ratio)								
Belgia – Belgium	475,5	416,4	176,4	45,0	121,2	173,5	129,7	322,9
Dania – Denmark	1,2	1,2	1,2	1,0	1,0	1,4	1,4	1,4
Niemcy – Germany	2,6	2,2	2,1	2,2	2,2	2,3	2,2	2,2
Grecja – Greece	8,6	7,8	10,9	11,6	11,3	11,4	20,6	25,3
Hiszpania – Spain	59,7	71,4	86,4	190,2	113,4	172,5	141,7	157,0
Francja – France	3,0	2,9	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9
Irlandia – Ireland	9,9	10,6	8,2	8,0	8,6	10,2	12,1	11,9
Włochy – Italy	39,8	59,3	58,0	397,2	199,6	93,4	61,5	102,2
Luksemburg – Luxemburg	9,5	11,3	9,5	10,8	10,7	8,8	8,7	7,7
Holandia – Holland	5,0	5,1	5,4	4,7	4,4	4,3	2,0	1,9
Austria – Austria	4,3	4,1	3,9	3,2	3,1	3,2	3,6	3,6
Portugalia – Portugal	12,3	8,4	10,0	7,8	9,9	7,0	8,3	7,3
Finlandia – Finland	5,0	8,5	8,0	13,2	16,0	16,3	14,0	11,4
Szwecja – Sweden	2,7	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	2,1	2,0
Wielka Brytania – Great Britain	2,3	2,1	1,8	1,8	1,6	1,8	1,8	1,8
UE – European Union	3,7	3,8	3,8	4,8	4,4	4,3	3,8	4,1

Tabela 4 – cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Relacja aktywów obrotowych pomniejszonych o zapasy do zobowiązań krótkoterminowych (płynność szybka) Relation of current assets reduced for inventories for short-term liabilities (quick ratio)								
Belgia – Belgium	431,6	380,9	160,8	40,9	111,5	158,9	117,7	296,0
Dania – Denmark	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	1,3	1,3	1,3
Niemcy – Germany	2,5	2,1	2,0	2,1	2,1	2,2	2,1	2,1
Grecja – Greece	4,3	4,0	5,9	6,8	7,4	8,0	14,3	18,1
Hiszpania – Spain	58,0	68,9	84,2	184,9	110,9	168,8	138,6	154,8
Francja – France	2,1	2,0	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0
Irlandia – Ireland	9,2	9,8	7,6	7,5	8,0	9,4	11,0	10,9
Włochy – Italy	26,6	41,3	41,6	367,8	181,6	82,9	51,4	76,9
Luksemburg – Luxemburg	8,2	10,2	8,6	9,8	9,7	8,0	8,1	7,0
Holandia – Holland	5,0	5,1	5,4	4,7	4,3	4,3	1,8	1,7
Austria – Austria	3,4	3,2	3,1	2,5	2,5	2,5	2,9	2,9
Portugalia – Portugal	8,8	5,7	7,0	5,7	7,4	5,3	6,3	5,9
Finlandia – Finland	3,8	6,5	6,3	11,9	13,1	14,2	12,4	9,6
Szwecja – Sweden	2,4	1,4	1,6	1,6	1,6	1,5	1,8	1,7
Wielka Brytania – Great Britain	1,9	1,8	1,6	1,5	1,4	1,5	1,5	1,6
UE – European Union	3,1	3,2	3,2	4,1	3,8	3,7	3,3	3,6

W świetle przeprowadzonych badań przeciętny poziom płynności bieżącej i szybkiej w EU-15 wzrastał i osiągnął w 2002 roku poziom wskazujący na mniej więcej czterokrotne pokrycie zobowiązań bieżących aktywami obrotowymi. Jest to zatem generalnie wysoki poziom płynności finansowej, wyższy aniżeli w rolnictwie polskim. Podkreślić jednak należy, że przeciętna płynność finansowa w EU-15 jest wypadkową znaczących różnic w poziomie tego wskaźnika w poszczególnych krajach. Przykładowo, analizując dane tabeli 4 z 2002 roku, nietrudno dostrzec, że o ile w rolnictwie duńskim, niemieckim, holenderskim, szwedzkim i brytyjskim majątek obrotowy pokrywał zobowiązania bieżące w 150-200%, o tyle w gospodarstwach Belgii, Hiszpanii i Włoch majątek ten był pokrywany 10-30-krotnie.

Przeprowadzona analiza potwierdza, że z punktu widzenia relacji kapitałowo-majątkowych sektor rolnictwa ma swoją specyfikę. Wyznacza ją generalnie zdecydowanie większe zaangażowanie kapitałów długoterminowych aniżeli krótkoterminowych, które w konsekwencji przekładają się na relatywnie wyższy poziom płynności finansowej⁵.

Poza ogólnymi uwarunkowaniami należy również mieć na uwadze, że przeciętny poziom płynności jest w rolnictwie wypadkową bardzo zróżnicowanej sytuacji charak-

⁵Należy podkreślić, że obliczone na podstawie danych FADN (FADN... 2005) wskaźniki płynności bieżącej i szybkiej odnoszą się wyłącznie do gospodarstwa rolnego, natomiast statystyka GUS i IERiGŻ uwzględnia w majątku obrotowym gospodarstw także składniki, które są związane z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego. Wydaje się zatem, że przy uwzględnieniu tylko sfery produkcji rolniczej płynność finansowa polskich gospodarstw rolnych jest mniejsza.

terystycznej dla różnego typu gospodarstw rolnych. Przykładem tego stanu jest kształtowanie się płynności bieżącej i szybkiej według wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych (ESU)⁶ oraz typu rolniczego.

Z danych zawartych w tabeli 5 wynika, że zarówno płynność bieżąca, jak i szybka jest tym mniejsza, im większa jest wielkość ekonomiczna gospodarstwa. Różnice w tym zakresie są bardzo znaczące. Przykładowo gospodarstwa najmniejsze (do 8 ESU) miały w 2002 roku płynność bieżącą na poziomie 103-257, podczas gdy w gospodarstwach największych (powyżej 40 ESU) wynosiła ona 2,5-3,5.

Tabela 5

Wskaźniki płynności bieżącej i szybkiej według wielkości ekonomicznej (ESU) i typu gospodarstwa rolnego w Unii Europejskiej w 2002 roku (na podstawie FADN... 2005)
Current and quick ratios according to the European Size Unit (ESU) and farm type in the European Union in 2002 (on the basis of FADN... 2005)

Wyszczególnienie Specification	Płynność bieżąca Current ratio	Płynność szybka Quick ratio
Klasy (A-F) wielkości ekonomicznej gospodarstw (ESU) Classes (A-F) of European Size Unit (ESU)		
(A) 0-< 4	103,2	99,2
(B) 4-< 8	256,7	247,6
(C) 8-< 16	14,2	13,0
(D) 16-< 40	6,5	5,9
(E) 40-< 100	3,5	3,0
(F) ≥ 100	2,5	2,0
Typ rolniczy gospodarstwa Agricultural form of farms		
uprawy ogrodnicze – specialist horticulture	2,8	2,5
mieszany zwierzęcy – mixed livestock	2,9	2,8
zwierzęcy – żywienie paszami treściwymi specialist granivore	3,0	2,9
mieszany roślinno-zwierzęcy – mixed crops-livestock	3,1	2,8
uprawy polowe – specialist field crops	3,4	3,0
zwierzęcy – żywienie w systemie wypasowym specialist grazing livestock	3,8	3,6
mieszany roślinny – mixed cropping	6,9	6,1
uprawy trwałe – specialist permanent crops	9,2	6,7
ogółem – total	4,1	3,6

⁶ESU (European Size Unit) – wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego obliczana jako suma standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności prowadzonych w gospodarstwie. Od 1984 roku 1 ESU wynosi 1200 euro.

Zróżnicowanie podstawowych statycznych miar płynności jest także zauważalne w układzie typów rolniczych gospodarstw. Ze statystyki FADN wynika, że wyraźnie większą płynnością bieżącą i szybką cechowały się gospodarstwa wielostronne roślinne (typ – mieszany roślinny) oraz z plantacjami trwałymi (typ – uprawy trwałe), w których poziom tych wskaźników wynosił około 6-9, podczas gdy w pozostałych typach aktywa obrotowe ogółem lub bez zapasów pokrywały zobowiązania bieżące prawie czterokrotnie.

Źródła informacji wykorzystywane w pomiarze płynności

Z przyjętego określenia płynności finansowej wynika, że jej ocena, w zależności od celu analizy, może być przeprowadzona w ujęciu statycznym i dynamicznym. Należy podkreślić, że w literaturze przedmiotu nie jest zachowana konsekwencja w podziale na statyczne i dynamiczne wskaźniki oceny płynności. Dokonuje się również innych podziałów, gdzie poza wskaźnikami statycznymi i dynamicznymi, wyróżnia się wskaźniki dodatkowe lub oparte na metodach mieszanych (**Sierpińska i Jachna 2004**).

Do określenia płynności w określonym momencie odpowiednie jest jej statyczne rozumienie, a więc ustalenie powiązań zachodzących między składnikami aktywów obrotowych a zobowiązaniami wymagalnymi w krótkim okresie. Analiza przybiera wówczas postać analizy wskaźnikowej i ogranicza się do wyboru i obliczenia zestawu wskaźników na podstawie danych zawartych w bilansie jednostki gospodarczej.

Choć bilans jest podstawowym sprawozdaniem finansowym firmy, to analiza sytuacji finansowej, a zwłaszcza płynności, oparta przede wszystkim na danych bilansowych, pomija wiele informacji potrzebnych do oceny rzeczywistej płynności finansowej. Główne ograniczenia wynikają z następujących przyczyn (**Waśniewski i Skoczyła 1996, Waśniewski 1997, Sierpińska i Wędzki 2001**):

1. Składniki majątkowe ujęte w bilansie wycenia się zgodnie z zasadą ostrożnej wyceny, co może powodować zaniżenie ich rzeczywistej wartości. Ponadto majątek obrotowy jest ujmowany po koszcie historycznym, który prawie zawsze jest różny od jego wartości rynkowej. Brak jest ponadto informacji o możliwości ich upłynnienia, zarówno co do czasu, jak i wartości.

2. W bilansie nie są zawarte informacje dotyczące terminów spłaty zaangażowanych kapitałów obcych, czy też dotyczące wydłużenia terminów spłaty zadłużenia, co w istotny sposób wpływa na płynność finansową. Nie ma także informacji o zobowiązaniach pozabilansowych, np. o udzielonych gwarancjach, czy płatnościach z tytułu leasingu.

3. Na ocenę płynności finansowej duży wpływ ma wybór momentu sporządzenia bilansu, zwłaszcza przy produkcji sezonowej. Ponadto wiele stanów wykazanych w bilansie może być w określonym stopniu przypadkowych lub wynikać ze świadomych działań osób zarządzających finansami przedsiębiorstwa, które mogą – zwłaszcza celem osiągnięcia właściwych wskaźników na określony moment – zaostriżyć pod koniec okresu politykę ściągania należności, zlikwidować nadwyżkę zapasów, czy na krótki czas zahamować wypływ gotówki z przedsiębiorstwa.

4. Bilans ze względu na swój statyczny charakter nie stwarza wystarczających podstaw do charakterystyki przyszłego rozwoju przedsiębiorstwa.

Ocena płynności finansowej w ujęciu dynamicznym oparta jest przede wszystkim na rachunku przepływów pieniężnych⁷. O ujęciu dynamicznym można mówić także wówczas, gdy we wskaźnikach wykorzystywane są dane mające charakter strumieniowy, a więc zaczerpnięte także z rachunku zysków i strat oraz wtedy, kiedy konstrukcja wskaźnika zawiera zarówno zasoby, jak i strumienie.

Rachunek przepływów pieniężnych nie jest obligatoryjnym sprawozdaniem dla wszystkich podmiotów⁸, mimo to często jest ono wymagane np. przez banki dla oceny zdolności kredytowej. Umożliwia on bowiem ocenę: źródeł różnic pomiędzy zyskiem a stanem gotówki, zdolności przedsiębiorstwa do regulowania zobowiązań i wypłacania dywidendy, źródeł pochodzenia środków pieniężnych, efektów pieniężnych działalności inwestycyjnej i finansowej.

W rachunku przepływów pieniężnych wyróżnia się przepływy z trzech podstawowych obszarów działalności przedsiębiorstwa (**Ustawa...** 1994, **Sierpińska i Jachna** 2004, **Śnieżek** 2004):

1) przepływy operacyjne – związane z podstawowym rodzajem działalności jednostki, której zakres został określony w statucie lub umowie podmiotu gospodarczego,

2) przepływy inwestycyjne – powiązane z nabywaniem lub zbywaniem składników aktywów trwałych i krótkoterminowych aktywów finansowych oraz związanych z nimi kosztów i korzyści,

3) przepływy finansowe – w których ujmuje się pozyskiwanie lub utratę źródeł finansowania (zmiany w rozmiarach i relacjach kapitału (funduszu) własnego i obcego w jednostce) oraz wszystkie z nimi związane pieniężne koszty i korzyści.

W każdym z trzech rodzajów strumieni gotówki można wyróżnić dwa kierunki przepływu – dodatni i ujemny, które są podstawą wyodrębniania ośmiu modelowych wariantów sytuacji przedsiębiorstwa. Przedstawiono je w tabeli 6.

Osiągnięcie dodatnich przepływów ze wszystkich obszarów działalności (przypadek 1.) w praktyce spotykane jest rzadko. Występuje ono wówczas, gdy przedsiębiorstwo gromadzi środki pieniężne na sfinansowanie nowych przedsięwzięć lub przejęcie innej firmy.

W przypadku 2. osiągnięto nadwyżkę pieniężną na działalności operacyjnej, ale w działalności finansowej i inwestycyjnej wydatki przekroczyły wpływy. Jest to wariant

---

⁷W opracowaniu zamiennie będzie on też nazywany sprawozdaniem z przepływu środków pieniężnych.

⁸Obowiązek sporządzania sprawozdania, zgodnie z ustawą o rachunkowości (**Ustawa...** 1994), mają:

- 1) banki oraz zakłady ubezpieczeń,
- 2) jednostki działające na podstawie przepisów o publicznym obrocie papierami wartościowymi oraz przepisów o funduszach inwestycyjnych,
- 3) jednostki działające na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych,
- 4) spółki akcyjne, z wyjątkiem spółek będących na dzień bilansowy w organizacji,
- 5) pozostałe jednostki, które w poprzedzającym roku obrotowym, za który sporządzono sprawozdania finansowe, spełniły co najmniej dwa z następujących warunków:
  - a) średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób,
  - b) suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2 500 000 euro,
  - c) przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej co najmniej 5 000 000 euro.

Tabela 6

Warianty (przypadki) salda przepływów środków pieniężnych według rodzajów działalności przedsiębiorstwa (Waśniewski 1997)
Variants of the cash flows balances according to kinds of activity of the enterprise (Waśniewski 1997)

Rodzaj przepływów środków pieniężnych Kind of cash flows	Warianty – Variants							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Działalność operacyjna Operating activities	+	+	+	+	-	-	-	-
Działalność inwestycyjna Investment activities	+	-	+	-	+	-	+	-
Działalność finansowa Financial activities	+	-	-	+	+	+	-	-

charakterystyczny dla przedsiębiorstw rozwojowych, o dużej efektywności gotówkowej na działalności operacyjnej. Uzyskiwana na tej działalności nadwyżka pieniężna pozwala finansować inwestycje i jednocześnie obsługiwać zewnętrzne źródła finansowania (np. spłacać długi).

W przypadku 3. przedsiębiorstwo uzyskuje dodatnie przepływy z działalności operacyjnej i inwestycyjnej, ale ujemne z finansowej. Sytuację tę ocenia się dwojako. Może ona oznaczać, że przedsiębiorstwo restrukturyzuje swoją działalność i więcej składników majątkowych sprzedaje niż kupuje, a może też taka sytuacja wskazywać na trudności finansowe. Środki z działalności operacyjnej są bowiem niewystarczające i dlatego pozyskuje się je poprzez redukcję składników majątkowych.

Przepływy zaprezentowane w wariantcie 4. świadczą o tym, że przedsiębiorstwo prowadzi działalność inwestycyjną, ale środki na jej sfinansowanie pochodzą zarówno z działalności operacyjnej, jak i finansowej. Pozyskanie środków z zewnątrz świadczy o posiadaniu zdolności kredytowej – w przypadku kredytu bankowego lub o zaufaniu inwestorów – jeśli pozyskano kapitał w drodze emisji akcji lub od nowych udziałowców. Jest to typowa sytuacja dla przedsiębiorstw rozwijających swoją działalność.

Sytuacja przedsiębiorstwa, które osiąga przepływy przedstawione w wariantcie 5., może oznaczać przejściowe kłopoty finansowe. Występuje niedobór gotówki z działalności operacyjnej na pokrycie wydatków. Jest on rekompensowany nadwyżką pieniężną osiągniętą na działalności inwestycyjnej i finansowej. Pozyskanie środków z zewnątrz, mimo ujemnych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, świadczy o dużym zaufaniu kapitałodawców. Przedsiębiorstwo dokonuje także wyprzedaży składników majątku trwałego w celu częściowego pokrycia niedoboru środków pieniężnych z działalności operacyjnej.

Salda przepływów z poszczególnych działalności wykazane w wariantcie 6., są charakterystyczne dla przedsiębiorstwa młodego, rozwijającego swoją działalność. Nie osiąga ono jeszcze dostatecznej efektywności na działalności operacyjnej, ale przeprowadza inwestycje finansowane ze środków pochodzących z zewnątrz. Inwestorzy zewnętrzni muszą jednak dobrze oceniać rynkowe szanse takiego przedsiębiorstwa i spodziewać się wysokiej stopy zwrotu z tytułu finansowego zaangażowania.

Przypadek 7. odzwierciedla sytuację przedsiębiorstwa mającego poważne problemy finansowe. Bieżąca działalność operacyjna nie generuje tutaj nadwyżki gotówkowej, a źródłem pokrycia niedoborów są prawdopodobnie wpływy z działalności inwestycyjnej, częściowo przeznaczane także na spłatę zobowiązań.

Kierunki przepływów charakterystyczne dla przypadku 8. są, podobnie jak w przypadku 1., rzadko spotykane. Mogą one wystąpić tylko wówczas, gdy przedsiębiorstwo dysponuje odpowiednio dużą gotówką na początku okresu, która jest źródłem pokrycia niedoborów we wszystkich rodzajach działalności. Taka sytuacja jest możliwa w krótkim okresie, gdy udaje się, mimo ujemnych przepływów na działalności operacyjnej, realizować proces inwestycyjny i dodatkowo spłacać kredyty. Jeśli jednak decyzje inwestycyjne okażą się nietrafne, wzrasta prawdopodobieństwo bankructwa przedsiębiorstwa.

Należy podkreślić, że podana interpretacja przypadków jest przykładowa (modelowa), pozwala w sposób uproszczony ocenić płynność przedsiębiorstwa i sugeruje główne kierunki szczegółowego badania analitycznego rachunku przepływów pieniężnych. Dodatkowych informacji o płynności przedsiębiorstwa dostarcza pionowa i pozioma analiza rachunku przepływów pieniężnych oraz analiza wskaźnikowa.

Dane zaczerpnięte ze sprawozdań finansowych są podstawą przeprowadzenia oceny standingu finansowego przedsiębiorstwa, zwłaszcza z wykorzystaniem analizy wskaźnikowej. Należy mieć jednak świadomość ograniczeń, jakie napotyka się, dokonując oceny, i konieczności zachowania ostrożności przy interpretacji wskaźników, a także niezbędności wprowadzania korekt wszędzie tam, gdzie jest to możliwe. Na niektóre ograniczenia w ocenie płynności wskazano już przy omówieniu bilansu i posługiwaniu się tylko danymi pochodzącymi z tego sprawozdania. Inne ograniczenia analizy wskaźnikowej związane są z tym, że trudno jest ocenić, czy konkretny wskaźnik jest „dobry”, czy „zły”. Na przykład, wysoki wskaźnik płynności bieżącej może wskazywać na korzystną sytuację przedsiębiorstwa i przyczynić się do jego pozytywnej oceny, z drugiej strony może oznaczać kumulowanie nadmiernej gotówki, która jest niedochodową pozycją aktywów. Podobnie wysoki współczynnik rotacji środków trwałych może określać, że firma używa aktywów wydajnie, albo że nie ma ona dostatecznej ilości kapitału i nie stać jej na zakup środków trwałych w wystarczającej ilości. Ponadto przedsiębiorstwo może mieć kilka wskaźników, które określają jego kondycję jako dobrą, i kilka, które określają ją jako złą, co znacznie utrudnia ostateczną syntetyczną ocenę (Brigham 1996).

Material empiryczny i metoda określenia płynności finansowej gospodarstw rolnych

Realizacja głównego celu niniejszego artykułu, którym jest analiza płynności finansowej, w sposób zasadniczy przesądza o doborze materiału empirycznego. Realizacja tak postawionego celu wymaga z jednej strony sięgnięcia po szczegółowe dane umożliwiające określenie szerokiego zespołu cech ujmujących najważniejsze aspekty płynności finansowej, z drugiej strony – zachowania niezmienności składu jednostek poddanych badaniu.

Do badań płynności finansowej w rolnictwie wykorzystano materiał empiryczny pochodzący z gospodarstw indywidualnych prowadzących rachunkowość rolną pod nadzo-

rem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie (IERiGŻ). Należy podkreślić, że materiały rachunkowości rolnej są unikatowym, jedynym w swoim rodzaju oraz najobszerniejszym elementem krajowego rolniczego systemu informacyjnego. Materiały te umożliwiają systematyczną i wszechstronną analizę różnorodnych zagadnień dotyczących mechanizmów regulujących ekonomiczne przemiany gospodarstw indywidualnych. Zaznaczyć jednak trzeba, że gospodarstwa te są dobrane w sposób celowy, nie są więc zbiorowością reprezentatywną i tym samym nie mogą być podstawą do daleko idących uogólnień przenoszonych na całe rolnictwo. Na tle przeciętnych uwarunkowań gospodarstwa prowadzące rachunkowość wyróżniają się bowiem wyższym poziomem sprawności ekonomicznej, który jest wypadkową różnych czynników ilościowych i jakościowych, wśród których istotną rolę odgrywa z pewnością fakt prowadzenia ksiąg rachunkowych (Michna 1976, Klepacki 1997, Gołaś 2002).

Należy podkreślić, że zdecydowanie mniej ostro stawia się zagadnienie reprezentatywności tych gospodarstw w kontekście generowania informacji o charakterze dynamicznym. W tym wypadku z szeregu opinii wynika, że wiele wnoszonych zastrzeżeń traci na znaczeniu, a analizy oparte na danych z gospodarstw IERiGŻ w sposób właściwy odtwarzają zmienność cech ekonomicznych gospodarstw w czasie i są – co szczególnie istotne – pierwszym wyraźnym sygnałem skali i kierunku zachodzących zmian (Gorzelaś 1976, Gulbicka 1986, Klepacki 1987, Skarżyńska i in. 1996).

W niniejszej pracy empiryczną podstawą badań płynności finansowej są jednostkowe dane pochodzące ze stałej zbiorowości 656 gospodarstw indywidualnych, prowadzących w latach 1995-2001 rachunkowość rolną pod nadzorem IERiGŻ w Warszawie (Wyniki... 2002).

Jak podkreślono wcześniej, sprawozdaniem, na podstawie którego – w sposób dynamiczny – można ocenić płynność finansową przedsiębiorstwa i które dostarcza rzetelnych informacji o jego sytuacji finansowej, jest rachunek przepływów pieniężnych. W tej części artykułu dokonano oceny płynności finansowej gospodarstw, prowadzących nieprzerwanie rachunkowość rolną w latach 1995-2001, z wykorzystaniem tego sprawozdania. Specyfika prowadzenia działalności rolniczej oraz odmienny od typowych przedsiębiorstw sposób ewidencjonowania operacji gospodarczych i prowadzenia sprawozdawczości finansowej sprawiają, że w badaniu płynności finansowej gospodarstw rolnych zastosowano następującą procedurę:

1. Na podstawie danych IERiGŻ stworzono rachunek przepływów pieniężnych dla 656 gospodarstw rolnych, na podstawie zestawienia wpływów i wydatków pieniężnych. Konstrukcja tego rachunku została, na potrzeby niniejszego opracowania, nieznacznie zmodyfikowana w stosunku do obowiązującego w ustawie o rachunkowości (Ustawa... 1994) wzoru. W rachunku przepływów pieniężnych wyodrębniono bowiem poza przepływami z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej również tzw. przepływy z działalności prywatnej. Wyszczególnienie ostatniego rodzaju przepływów jest związane ze specyfiką gospodarstwa rolnego, jak i z obiektywnymi trudnościami w rozdzieleniu wpływów i wydatków środków pieniężnych związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i jednocześnie gospodarstwa domowego.

W tym ujęciu działalność operacyjna obejmuje transakcje gospodarstwa rolnego wynikające z jego bieżącego funkcjonowania, a więc te, które przynoszą przychody ze sprzedaży produkcji roślinnej, zwierzęcej i działalności ubocznej (np. usług świadczonych własnym sprzętem), jak i te, które tworzą koszty wynikające z bieżącego funkcjonowania i faktu istnienia gospodarstwa. Z kolei działalność inwestycyjna gospodarstwa rolnego obejmuje nabywanie i zbywanie składników majątku trwałego gospodarstwa

rolnego. Działalność finansowa gospodarstwa rolnego obejmuje wszelkie kredyty i pożyczki pobierane na cele gospodarstwa rolnego i spłacane (bez kosztów obsługi – prowizji bankowych, odsetek). Praktycznie działalność ta jest związana z operacjami, które prowadzą do zmian wielkości i struktury kapitałów zaangażowanych w gospodarstwie. Działalność prywatna rodziny rolniczej obejmuje natomiast te działalności, które nie mają bezpośredniego związku z gospodarstwem rolnym. Wpłaty i wypłaty w ramach tej działalności mogą dotyczyć zarobkowania poza gospodarstwem, świadczeń emerytalno-rentowych, prowadzenia wyodrębnionej działalności nierolniczej, utrzymania rodziny, utrzymania domu i innego majątku osobistego, lokat i inwestycji osobistych, darowizn oraz wydatków okolicznościowych (Goraj 2004, Goraj i in. 2004).

2. W każdym z czterech rodzajów strumieni gotówki wyróżniono trzy kierunki przepływu – dodatni, ujemny i zerowy. Pozwoliło to na wyodrębnienie 19 grup (przypadków) gospodarstw rolnych o różnych kierunkach przepływu środków pieniężnych.

3. Dokonano charakterystyki wyodrębnionych grup gospodarstw rolnych obejmującej: zasoby produkcyjne, organizację, nakłady i wyniki, sytuację dochodową oraz różnorodne aspekty płynności finansowej. Analizę szczegółową ograniczono do ośmiu najliczniejszych grup gospodarstw wyczerpujących blisko 93% ogółu badanej zbiorowości⁹.

Charakterystyka gospodarstw rolnych według wariantów przepływów pieniężnych

Sporządzenie rachunku przepływów pieniężnych i wydzielenie poszczególnych rodzajów działalności stworzyło podstawę do klasyfikacji gospodarstw według kierunków przepływów pieniężnych¹⁰. W rezultacie wyodrębniono 19 grup gospodarstw o różnych kierunkach przepływów środków z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej.

Liczebność i strukturę gospodarstw w wyszczególnionych wariantach przepływu środków pieniężnych oraz wartość średnioroczną tych przepływów z poszczególnych działalności przedstawiono w tabeli 7. Jak wynika z danych ponad 40% gospodarstw rolnych należy do grupy I. W tej grupie znalazły się 263 gospodarstwa, które generują gotówkę z podstawowej działalności oraz pozyskują środki z zewnątrz, które są przeznaczane na inwestycje i wydatki prywatne. Gospodarstwa z tej grupy mają najwyższe w całej zbiorowości średnioroczne wydatki na działalność inwestycyjną oraz prywatną. Wykazują też najwyższe średnioroczne saldo przepływów z działalności prywatnej i jedno z najwyższych sald środków pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

⁹W niniejszym artykule dokonano opisu struktury gospodarstw rolnych według kierunku przepływu środków pieniężnych, pozostałe charakterystyki są opisane w kolejnym artykule, który stanowi kontynuację podjętych rozważań.

¹⁰Klasyfikację gospodarstw według kierunków przepływów przeprowadzono na podstawie siedmioletniej średniej przepływów z poszczególnych rodzajów działalności. Okres ten jest być może zbyt długi i w praktyce rzadko stosowany, należy jednak mieć na uwadze, że metoda analizy rachunku przepływów pieniężnych dokonywana na podstawie krótkich okresów może prowadzić do błędnych wniosków. W krótkim okresie zmiany te mogą mieć charakter przypadkowy i tym samym nie odzwierciedlać zachodzących tendencji (zob. Eljasiak i Parteka 1996).

Tabela 7

**Struktura gospodarstw rolnych według kierunków przepływu środków pieniężnych
(na podstawie danych IERiGŻ)**
**Structure of farms according to cash flow directions (on the basis of Institute of Agricultural
and Food Economics (IAFE) data)**

Gospodarstwa Farms			Średnioroczne przepływy z działalności (zł) Year average flows from activity (zł)				Kody przepły- wów Codes of flows			
grupa group	liczba num- ber	%	operacyjnej operating (O)	inwesty- cyjnej investment (I)	finansowej financial (F)	prywatnej private (P)	O	I	F	P
I	263	40,09	22 831	-13 969	3 815	-10 607	+	-	+	-
II	105	16,01	11 961	-3 924	0	-6 649	+	-	0	-
III	67	10,21	23 756	-9 191	-813	-8 755	+	-	-	-
IV	48	7,32	6 883	-11 201	1 494	4 343	+	-	+	+
V	36	5,49	-1 802	-1 623	0	3 960	-	-	0	+
VI	32	4,88	3 861	-4 071	0	5 383	+	-	0	+
VII	29	4,42	-2 347	-3 500	743	5 511	-	-	+	+
VIII	28	4,27	4 485	-6 131	-441	3 546	+	-	-	+
IX	15	2,29	-2 903	-3 164	-260	7 029	-	-	-	+
X	9	1,37	3 551	3 173	0	-6 129	+	+	0	-
XI	8	1,22	3 971	1 146	426	-5 759	+	+	+	-
XII	5	0,76	-2 484	252	0	3 016	-	+	0	+
XIII	3	0,46	3 579	392	-139	-3 312	+	+	-	-
XIV	2	0,30	-543	1 638	-214	-732	-	+	-	-
XV	2	0,30	2 136	95	0	2 325	+	+	0	+
XVI	1	0,15	13 254	7 480	-200	1 491	+	+	-	+
XVII	1	0,15	-934	1 693	0	-303	-	+	0	-
XVIII	1	0,15	-1 306	0	0	975	-	0	0	+
XIX	1	0,15	968	0	0	-812	+	0	0	-
Ogó- łem Total	656	100,00	14 226	-8 683	1 567	-4 997	+	-	+	-

Takie same kierunki przepływów z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i prywatnej mają gospodarstwa rolne zaliczone do grupy II (16% gospodarstw) i grupy III (10% gospodarstw). Różnią się one jednak przepływami z działalności finansowej, które w grupie II przyjmują wartość 0, natomiast w III są ujemne. Gospodarstwa obu

grup generują gotówkę z podstawowej działalności, inwestują, dokonują znaczących wydatków na cele prywatne, z tym, że w grupie III średnioroczne salda przepływów z wymienionych działalności są wyższe, niż w grupie II, a ponadto gospodarstwa grupy III więcej przeznaczają na spłatę zobowiązań. Należy podkreślić, że gospodarstwa zaliczone do tych grup (I, II, III) stanowią 66% populacji gospodarstw poddanej badaniu.

Do grupy IV zaliczono 48 gospodarstw (7% ogółu), które wygospodarowują gotówkę z działalności operacyjnej, a dodatkowo środki na inwestycje pozyskują z zewnątrz i ze źródeł prywatnych. W tej grupie średnioroczne saldo przepływów z działalności inwestycyjnej jest jednym z najwyższych – tylko nieznacznie niższe niż w grupie I – i kształtuje się na poziomie powyżej 11 tys. zł.

Gospodarstwa z grupy V i VI, o podobnej liczebności – odpowiednio 36 i 32 gospodarstwa – różnią się uzyskanymi przepływami z działalności operacyjnej, które w grupie V są ujemne, ich średnioroczne saldo wynosi prawie 2 tys. zł., a w grupie VI są dodatnie o saldzie około 4 tys. zł. Gospodarstwa obu grup inwestują, z tym że ze względu na wygospodarowane środki z działalności operacyjnej saldo przepływów z działalności inwestycyjnej jest relatywnie wyższe w grupie VI, która także pozyskuje więcej gotówki z działalności prywatnej.

Korzystne kierunki przepływu środków pieniężnych – z punktu widzenia oceny płynności – mają gospodarstwa grupy VIII. Wygospodarowują one gotówkę z działalności operacyjnej i prywatnej, którą przeznaczają na inwestowanie i regulowanie zobowiązań. Średnioroczne przepływy z działalności inwestycyjnej, pomimo relatywnie niewysokich środków generowanych z działalności operacyjnej, wskazują na dużą aktywność inwestycyjną tych gospodarstw.

Kierunkiem przepływów tylko z działalności finansowej różnią się gospodarstwa zaliczone do grup VII i IX, w których średnioroczne saldo z tej działalności ukształtowało się odpowiednio na poziomie 743 zł i –260 zł. Gospodarstwa z tych grup nie wygospodarowują gotówki z działalności operacyjnej, ale inwestują, co oznacza, że angażują w te inwestycje środki pochodzące z działalności prywatnej, a w przypadku gospodarstw grupy VII także z innych źródeł zewnętrznych. W gospodarstwach z grupy IX średnioroczne saldo środków wygenerowanych z działalności prywatnej jest najwyższe w analizowanej próbie i wynosi ponad 7 tys. zł.

Opisane osiem grup gospodarstw wyczerpuje prawie 93% badanej zbiorowości, stąd też będą one poddane bardziej szczegółowej analizie¹¹. Należy podkreślić, że gospodarstwa z tych grup cechują ujemne przepływy z działalności inwestycyjnej, co oznacza, że są to gospodarstwa potencjalnie rozwojowe. Stwierdzenie stanu faktycznego w tym zakresie wymaga jednak bardziej szczegółowych analiz.

Pozostałe typy przepływów (IX-XIX) były charakterystyczne dla znacząco mniej licznych grup gospodarstw. Skupiają one łącznie 48 gospodarstw (7% zbiorowości), w tym 24 gospodarstwa (X, XI, XIII, XV, XVI, XIX) osiągające dodatnie saldo środków pieniężnych z działalności operacyjnej, nieinwestujące, a przede wszystkim w większym stopniu wyzbywające się składników majątkowych. Gospodarstwa te przeważnie albo w ogóle nie korzystają z finansowania zewnętrznego, albo więcej spłacają zobowiązań, niż ich zaciągają. Pozostałe gospodarstwa (IX, XII, XIV, XVII, XVIII) nie generują gotówki z działalności operacyjnej, więcej sprzedają składników majątkowych

¹¹Jest ona zamieszczona w tym tomie, w artykule stanowiącym kontynuację rozważań pt. „Różnicowanie sytuacji finansowej gospodarstw rolnych według kierunków przepływów pieniężnych”.

niz inwestują (z wyjątkiem grupy IX) i także nie korzystają z zewnętrznego finansowego zasilania, z wyjątkiem gospodarstw, w których średnioroczne przepływy z działalności finansowej były ujemne.

Podsumowując należy stwierdzić, iż za najlepsze gospodarstwa, biorąc pod uwagę wyłącznie kierunek przepływu środków pieniężnych i średnioroczną wartość przepływów z poszczególnych rodzajów działalności, trzeba uznać gospodarstwa zaliczone do grup: I, II, III, IV i VIII.

Finansowe charakterystyki wybranych grup gospodarstw, a w szczególności zagadnienia płynności finansowej, która zostanie poddana analizie z zastosowaniem różnorodnych kryteriów oceny, zostaną zaprezentowane w kolejnym artykule.

Podsumowanie

Utrzymanie płynności finansowej jest istotne zarówno w krótkim okresie, gdyż warunkuje możliwość wywiązywania się z bieżących zobowiązań, jak i w długim horyzoncie czasowym, gdyż płynność determinuje rozwój i zdolność każdego podmiotu gospodarczego do przetrwania w warunkach kryzysowych. Brak płynności skutkuje m.in.: utratą pozycji rynkowej, ograniczeniem elastyczności w podejmowaniu decyzji, pogarszaniem wyników finansowych, a w skrajnym przypadku bankructwem.

Analizując płynność finansową, należy mieć na uwadze, że w zależności od zastosowanego kryterium oceny możliwe jest wyciągnięcie różnorodnych, czasami przeciwstawnych wniosków. Wynika to z braku funkcjonowania powszechnie uznawanej syntetycznej i tym samym uniwersalnej miary oceny płynności, uwzględniającej wielowymiarowy charakter tego zjawiska.

Działalność rolniczą, na tle innych działalności gospodarczych, wyróżnia relatywnie wysoki poziom miar oceny płynności finansowej (bieżącej, szybkiej). Ten stan jest charakterystyczny dla rolnictwa polskiego oraz rolnictwa innych krajów Unii Europejskiej i, jak się wydaje, wynika on nie tyle z wysokiego poziomu majątku obrotowego, co z generalnie mniejszego zaangażowania kapitałów krótkoterminowych w finansowanie działalności.

Wnioski

1. Specyfika gospodarstw rolnych wynikająca ze ścisłego powiązania sfery produkcyjnej z gospodarstwem domowym uzasadnia postrzeganie przepływów pieniężnych nie tylko w kontekście działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, lecz także prywatnej. Działalność prywatna jest bowiem bardzo ważnym źródłem środków pieniężnych w wielu gospodarstwach i często przesądza o posiadaniu bądź braku płynności finansowej.

2. W badanych gospodarstwach dominował wariant przepływów określony przez dodatnie przepływy z działalności operacyjnej i finansowej oraz ujemne z działalności inwestycyjnej i prywatnej. Wariant ten był charakterystyczny dla ponad 40% gospodarstw i wskazuje, że generują one gotówkę z podstawowej działalności oraz pozyskują

środki z zewnątrz, które przeznaczają na inwestycje i wydatki prywatne. Gospodarstwa z tej grupy miały najwyższe w całej zbiorowości średnioroczne wydatki na działalność inwestycyjną oraz prywatną. Wykazywały też najwyższe średnioroczne saldo przepływów z działalności prywatnej i jedno z najwyższych sald środków pieniężnych netto z działalności operacyjnej. W świetle teorii przepływów pieniężnych można więc je uznać za gospodarstwa o dużym i perspektywicznym potencjale rozwojowym.

3. Identyczne kierunki przepływów z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i prywatnej miało również 26% innych gospodarstw. Tym jednak, co je wyróżniało w stosunku do najliczniej reprezentowanej grupy, były przepływy z działalności finansowej, które kształtowały się na poziomie zbliżonym do zera. Oznacza to zatem, że w niemałej części gospodarstw rozwój był finansowany przede wszystkim własnymi środkami pieniężnymi.

4. Z punktu widzenia salda przepływów możliwości rozwojowe tkwią jeszcze w zdecydowanie mniej licznej grupie gospodarstw (11%), które wyróżniają się dodatnim, ale wyraźnie niższym od średniej saldem przepływów operacyjnych i dość wysokim ujemnym saldem przepływów z działalności inwestycyjnej, przy zróżnicowanych źródłach finansowania tego rozwoju.

5. Około 23% gospodarstw należy uznać za niezdolne do rozwoju. Przeważały wśród nich gospodarstwa na ogół nieuzyskujące nadwyżki pieniężnej z działalności operacyjnej, nieinwestujące lub inwestujące w znikomej skali i prowadzące mało aktywną działalność finansową.

Literatura

- Brigham E.F.** (1996): Podstawy zarządzania finansami. PWE, Warszawa.
- Eljaszak E., Parteka W.** (1996): Przepływy gotówkowe. ODDK, Gdańsk.
- FADN – Farm Accountancy Data Network.** (2005). W: Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Golaś Z.** (2002): Techniki wytwarzania i ich efektywność w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Roczn. AR Pozn. Rozpr. Nauk. 327.
- Goraj L.** (2004): FADN i Polski FADN. (Sieć danych rachunkowych z gospodarstw rolnych i system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych). IERiGŻ, Warszawa.
- Goraj L., Mańko S., Sass R., Wyszowska Z.** (2004): Rachunkowość rolnicza. Difin, Warszawa.
- Gorzela E.** (1976): Badania nad dochodami i spożyciem w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Zagad. Ekon. Roln. 5: 45-52.
- Gulbicka B.** (1986): Spożycie w indywidualnych gospodarstwach chłopskich. Wieś Współcz. 7: 59-66.
- Klepacki B.** (1987): Zasady wyboru próby do badań ekonomiczno-rolniczych. Roczn. Nauk Roln. Ser. G 84, 3: 137-152.
- Klepacki B.** (1997): Produkcyjne i ekonomiczne przystosowania gospodarstw prywatnych do zmian warunków gospodarowania. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Kulawik J.** (1993 a): Dynamiczny pomiar płynności finansowej. Zagad. Ekon. Roln. 3: 77-78.
- Kulawik J.** (1993 b): Statyczny pomiar płynności finansowej. Zagad. Ekon. Roln. 1-2: 62-69.
- Kulawik J.** (1995): Wskaźniki finansowe i ich systemy w zarządzaniu gospodarstwami rolniczymi. IERiGŻ, Warszawa.
- Michna W.** (1976): Wykorzystanie rachunkowości rolnej dla potrzeb kierowania rozwojem rolnictwa. Zagad. Ekon. Roln. 5: 23-33.
- „Roczniki statystyczne”** z lat 1996-2004. GUS, Warszawa.
- Sierpińska M., Jachna T.** (2004): Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.

- Sierpińska M., Wędzki D.** (2001): Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Skarżyńska A., Sadowska J., Reinstein J.** (1996): Szacunek kosztów i opłacalność produkcji podstawowych produktów rolnych w warunkach cenowych 1996 roku. IERiGŻ, Warszawa.
- Skoczylas W.** (2000): Statyczna i dynamiczna analiza płynności finansowej. Zesz. Nauk. Uniw. Szczec. 277, Pr. Inst. Ekon. Organ. Przeds. 38: 165-176.
- Śniezek E.** (2004): Planowanie i analiza finansów w firmie. Przewodnik po cash flow. Część 1. Presspublica, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości.** (1994). Dz.U. RP 121, poz. 591, z późniejszymi zmianami.
- Waśniewski T.** (1997): Analiza finansowa w przedsiębiorstwie. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Waśniewski T., Skoczylas W.** (1996): Analiza przepływów środków pieniężnych – pomocą w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa. Rachunkowość 6: 271-280.
- Wędzki D.** (1997): Strategie kształtowania i finansowania majątku obrotowego. Rachunkowość 9: 453-462.
- Wędzki D.** (2003): Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa. Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Wojciechowska K.** (2001): Płynność finansowa polskich przedsiębiorstw w okresie transformacji gospodarki. Aspekty makroekonomiczne i mikroekonomiczne. Wyd. SGH, Warszawa.
- Wyniki rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych.** (2002). IERiGŻ, Warszawa. [dyskietka].

THE SUBSTANCE AND DIVERSIFICATION OF THE FINANCIAL LIQUIDITY OF FARMS

S u m m a r y

The article presents the diversification of financial liquidity in the enterprises which represent different branches in Polish and EU farms. Agricultural activity is characterized by high current ratio and quick ratio. It is characteristic for Polish agriculture as well as agriculture in the EU countries.

The financial specificity of farms, which is an effect of connecting the production sphere with the household, justifies cash flows examining not only in the operating, investment and financial but also private activity. In the examined farms the most frequent variant of the cash flow was that of positive flows from operational and financial activity and negative from investment and private activity.